УДК *657:631*
JEL Code *M41*

Ю.С. БЕЗДУШНА*
(Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна)

Інформаційне забезпечення управління в аграрному секторі економіки: стан та перспективи удосконалення

Метою статті є оцінка стану системи інформаційного забезпечення управління аграрним сектором на всіх рівнях управлінської ієрархії, починаючи з підприємства і закінчуючи державним рівнем та окреслення орієнтирів його удосконалення. Визначено ключові проблеми та недоліки системи інформаційного забезпечення управління аграрним сектором економіки. Приділено увагу питанням наявності інформації про діяльність агрохолдингів, формування системи обліку в територіальних громадах. Охарактеризовано економічний та соціальний виміри сільськогосподарської статистики та з'ясовано, що фінансово-економічна інформація щодо сільськогосподарської діяльності домогосподарств населення в системі офіційної статистики відсутня. Обґрунтовано орієнтири розвитку національної системи інформації в галузі сільського господарства та сільських територій, яка базується на загальноєвропейських принципах та поєднує економічний, соціальний та екологічний аспект сільського господарства. Окреслено перспективи запровадження новітньої системи відомчої аграрної статистики.

Ключові слова: *бухгалтерський облік, статистика, сільське господарство, аграрний сектор економіки, інформаційне забезпечення управління.*

Ю.С. БЕЗДУШНАЯ
(Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», г. Киев, Украина)

Информационное обеспечение управления в аграрном секторе экономики: состояние и перспективы совершенствования

Целью статьи является оценка состояния системы информационного обеспечения управления аграрным сектором на всех уровнях управленческой иерархии, начиная с предприятия и заканчивая государственным уровнем и определение ориентиров его совершенствования. Определены ключевые проблемы и недостатки системы информационного обеспечения управления аграрным сектором экономики. Уделено внимание вопросам наличия информации о деятельности агрохолдингов, формирования системы учета в территориальных общинах. Охарактеризовано экономическое и социальное измерение сельскохозяйственной статистики и выяснено, что финансово-экономическая информация по сельскохозяйственной деятельности домохозяйств населения в системе официальной статистики отсутствует. Обоснованно ориентиры развития национальной системы информации в области сельского хозяйства и сельских территорий, которая базируется на общеевропейских принципах и сочетает экономический, социальный и экологический аспект сельского хозяйства. Определены перспективы внедрения новой системы ведомственной аграрной статистики.

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, статистика, сельское хозяйство, аграрный сектор экономики, информационное обеспечение управления.*

* **Бездушна Юлія Сергіївна**, завідувач відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ), кандидат економічних наук, старший науковий співробітник.

Yu.S. BEZDUSHNA
('Institute of Agrarian Economics' National Scientific Center, Kyiv, Ukraine)

Information Support of Management of the Agrarian Sector of Economy: State and Prospects of Improvement

The purpose of the article is to assess the state of information support of management of the agrarian sector of economy at all levels of the management hierarchy, starting from the enterprise and ending with the state level. The key problems and shortcomings of the system of information support of management of the agrarian sector of economy were identified. Great attention was paid to the question of limited accessibility of information on the agroholdings activities, the formation of the accounting system in territorial communities. The economic and social dimension of agricultural statistics was characterized. It was revealed that there is no financial and economic information on the agricultural activities of households in the official statistics system. The directions of development of the national information system in the field of agriculture and rural areas, based on common European principles and combining the economic, social and environmental aspects of agriculture, were grounded. The prospects for introducing the new system of departmental agrarian statistics were determined.

Keywords: *accounting, statistics, agriculture, agrarian sector of economy, information support of management.*

Постановка проблеми. На сьогодні беззаперечним є визнання аграрного сектору ключовим в розвитку економіки України. Це підтверджують дані щодо рентабельності сільськогосподарських підприємств, експорту сільськогосподарської продукції тощо. Імплементація економічної складової «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» відкриває нові перспективи розвитку аграрного сектору, а разом з тим і вимагає суттєвого перегляду та оновлення існуючих підходів управління в АПК. Актуалізується проблема аналізу чинного інформаційного забезпечення управління на предмет відповідності сучасним економічним викликам та обґрунтування інструментів його модернізації в умовах євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми і перспективи розвитку аграрного сектору економіки України висвітлені у працях українських економістів П. Гайдуцького, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, Б. Пасхавера, П. Саблука, М. Федорова, Є. Ходаківського, В. Юрчишина та багатьох ін. Науковому обґрунтуванню розвитку його інформаційного, зокрема обліково-аналітичного забезпечення присвячені праці українських вчених: М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, Є.В. Мниха, О.М. Петрука, В.К. Савчука, В.В. Сопка, Л.К. Сука, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченка, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука та інших. Незважаючи на значні напрацювання згаданих вчених, виклики пов'язані з євроінтеграцією актуалізують потребу подальшого удосконалення інформаційного забезпечення управління аграрним сектором вітчизняної економіки.

Метою статті є оцінка сучасного стану системи інформаційного забезпечення управління аграрним сектором на всіх рівнях управлінської ієрархії, починаючи з підприємства і закінчуючи державним рівнем та окреслення орієнтирів його удосконалення шляхом поєднання соціальних, економічних та екологічних (природно-просторових) вимірів.

Виклад основного матеріалу. На даний час інформаційне забезпечення галузевого управління представлене формальною і неформальною складовою.

Джерелами формальної інформації є статистична звітність Державної служби статистики України, адміністративна звітність державних інституцій різних рівнів, фінансова звітність підприємств, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

Неформальні джерела інформації, які з різних причин набувають вагомості останнім часом, включають: нерегламентовану законодавством інформацію (наукові дослідження; рейтинги та інформаційні інтернет-ресурси, дані вітчизняних та закордонних (грантових) експертних, аналітичних досліджень); дані управлінського обліку.

Державна статистика. Важливу і значну частину інформаційного забезпечення економічної діяльності становить державна статистика. Як видно з табл. 1, 71 % всіх форм статистичної звітності – це звітність з економічної діяльності. Зокрема у 2017 році (аналогічна тенденція спостерігалась і в минулих роках) із 120 форм статистичних спостережень, що готують підприємства, установи і організації за різними напрямами діяльності, 85 форм становлять форми статистичних спостережень з економічних питань.

При цьому, 26 % всієї економічної статистики складає саме звітність по сільському господарству (рис. 1). Сьогодні, відповідно до Загального табелю державних статистичних спостережень, діє 22 форми статистичної звітності, що готують та подають окремі або усі суб'єкти господарювання, зайняті у галузі сільського, лісового та рибного господарства або органи місцевого самоврядування на сільських територіях.

Таблиця 1

Склад інформації державних статистичних спостережень

Вид статистичної інформації	Кількість форм	%
Демографічна та соціальна інформація	30	25
Інформація про навколишнє середовище	5	4
Економічна інформація	**85**	**71**
Всього	*120*	*100*

Джерело: побудовано автором за даними Загального табеля форм державних статистичних спостережень на 2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

Рис. 1. **Аграрний пріоритет статистичних спостережень у 2017 р.**

Джерело: побудовано автором за даними Загального табеля форм державних статистичних спостережень на 2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

Разом з тим, слід відмітити існування проблем інформаційного забезпечення управління, пов'язаних з фактом невдалого імплементування в законодавство України Директив ЄС та МСФЗ щодо статистичної та фінансової звітності.

Україна запровадила принцип одноразового звітування по окремих показниках. Сформувались різні центри запитів та збору інформації – Міністерство фінансів України, Державна служба статистики України, Держгеокадастр, НКЦПФР, Державна фіскальна служба України та інші. Скорочується інформативність підсумкової і комплексної звітності. Зокрема, у 2017 році скорочено кількість показників у формі 50-сг «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві», які були у свій час запропоновані наукою на заміну Річних звітів сільськогосподарських підприємств (колгоспів, радгоспів). Відтак в Україні відсутня єдина методологія підготовки суб'єктами господарювання звітних даних.

Агрохолдинги. Що стосується агрохолдингів, можемо оперувати лише даними окремих сільськогосподарських підприємств. Узагальнені статистичні дані про діяльність агрохолдингу як єдиного суб'єкту господарювання в державній системі статистичної інформації відсутні. Причина – агрохолдинги не реєструються як окремі суб'єкти господарської діяльності та, відповідно, звітності.

Пропозиції з виокремлення агрохолдингу як окремої обліково-статистичної одиниці в системі державної статистики направлялись ННЦ «Інститут аграрної економіки» до Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України ще у 2014 році. Було запропоновано запровадити кодування та форми статистичної звітності про наявність простої та вирішальної залежності підприємств. Таке кодування та подальше узагальнення даних в системі статистики дало б можливість групування інформації по підприємствах агрохолдингового типу. Однак, наші пропозиції не були прийняті до уваги. Тому наразі офіційна інформація про діяльність агрохолдингів узагальнюється лише у їх звітності, яка оприлюднюється на їх сайтах.

Територіальні громади (сільські території). Інформаційне забезпечення в територіальних громадах – органах місцевого самоврядування – це поєднання інформації, як мінімум трьох обліків: *бухгалтерського* (фінансовий облік в місцевих радах територіальних громад, облік виконання бюджетів), *погосподарського* (статистичний облік передбачений для накопичення відомостей про домогосподарства і землеволодіння територіальних громад) та *земельно-кадастрового* (облік земельних ділянок на основі застосування кадастрових номерів та стандарту бази даних автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру).

Ведення погосподарського обліку в органах місцевого самоврядування передбачено для накопичення і систематизації відомостей по кожному населеному пункту. Передусім погосподарський облік є цінними для самих сільських громад і розвитку сільських територій. Він важливий також як інформаційне джерело державного управління, адже містить інформацію щодо особистих селянських господарств, землеволодіння та землекористування. У 2016 році кількість обов'язкових до заповнення форм погосподарського обліку, що складаються органами місцевого самоврядування скоротилась до двох обов'язкових форм (табл. 2).

Таблиця 2

Обов'язкові форми погосподарського обліку в територіальних громадах

До 2016 року	З 1 січня 2016 року
– Погосподарська книга №____ на 2011 — 2015 роки (форма № 1); **– Алфавітна книга** об'єктів погосподарського обліку на 2011 — 2015 роки» (форма № 2); **– Список осіб**, яким надані земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства (форма № 3); **–** Додаток до погосподарського обліку «**Перелік установ**, які знаходяться на території ради, на 2011 — 2015 роки»; **– Посівні площі** сільськогосподарських культур у домашніх господарствах на території сільської ради під урожай 20__ року (форма № 4).	**– Облікова картка** об'єкта погосподарського обліку (форма № 1) **– Список осіб,** яким надані земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства із земель міських поселень (форма № 3)

Джерело: складено автором на основі власних спостережень.

Зауважимо, що скоротилась лише кількість обов'язкових форм. Інструкція з ведення погосподарського обліку в сільських, селищних та міських радах [3] визначає, що місцеві ради самостійно приймають рішення щодо виду та формату погосподарського обліку. Тобто будь-який варіант, в тому числі і зі збереженням та подальшим веденням усіх форм, що діяли раніше, є прийнятним для громади, але має бути затверджений їхнім рішенням.

Зокрема, погосподарські книги (були обов'язкові до 2016 р.) містять дані про основні статті місцевого оподаткування: земельні ділянки та нерухомість фізичних осіб, які проживають на території відповідної ради. Саме в погосподарській книзі містяться відомості про склад і кількість домогосподарств, членів сім'ї, які проживають в господарстві, дані щодо землі, будівель і худоби, сільськогосподарської техніки, що знаходяться в приватній власності.

Подальше ведення погосподарської книги, за умови запровадження автоматизованого обліку, дозволить полегшити роботу щодо збору статистичних даних працівниками рад, допоможе відкрити нові можливості для управління місцевими фінансами. Погосподарський облік є незамінним інструментом для аналізу податкового, інвестиційного, фінаново-економічного потенціалу територіальної громади. І питання його автоматизації вкрай важливе для формування ефективної системи статистики сільських територій, яка б відповідала європейським та міжнародним нормам і стандартам.

На глобальному рівні розвиток статистики сільського господарства має тенденцію переходу до статистики сільських територій. Глобальною стратегією розвитку сільськогосподарської та сільської статистики, яка прийнята ООН та ФАО у 2010 році [1], визначена концептуальна основа розвитку сільськогосподарської статистики, яка поєднує економічний, соціальний та екологічний аспект сільського господарства.

В стратегії економічний вимір охоплює сільськогосподарське виробництво, ринки, доходи від сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності. Соціальний вимір відображає необхідність зниження ризику та вразливості, в тому числі в контексті забезпечення продовольчої безпеки, а також охоплює гендерні питання. В основі екологічного виміру – питання екологічної стійкості галузі та надання екологічних послуг.

В Програмі Всесвітньої сільськогосподарської перепису ФАО [7], аграрне підприємство розглядається як основна одиниця економічної статистики. Основною одиницею соціальної статистики є домогосподарство. В екологічній статистиці основна одиниця – ділянка землі. Якщо пов'язати ці одиниці з геопросторовими даними, можна інтегрувати ці три аспекти в загальну картину землекористування та сільського господарства (рис. 2).

Рис. 2. **Орієнтири розвитку інформаційного забезпечення управління в АПК**
Джерело: побудовано автором.

Як свідчить аналіз системи національної статистики в галузі сільського господарства, ми йдемо по такому ж шляху розвитку. При цьому економічний аспект статистики сільських територій, тобто статистика підприємств, яких біля 45 тис. од. знаходиться в компетенції бухгалтерського обліку, як обліку обов'язкового для всіх суб'єктів господарювання – юридичних осіб. А от соціальний аспект такої статистики – статистика особистих селянських господарств (4 млн. од.), домогосподарств (15 млн. од., з них 4,2 млн. од. сільських), перебуває поза межами системи офіційного бухгалтерського обліку (табл. 3).

Таблиця 3

Економічний та соціальний виміри сільськогосподарської статистики в Україні

	Економічний вимір	**Соціальний вимір**
Одиниця узагальнення	**Сільськогосподарське підприємство**	**Сільські домогосподарство**
Правова основа господарювання	Юридична особа	Фізичні особи
Кількість одиниць для узагальнення (в цілому по Україні за даними державної статистики)	44 998	4 200 000
Внесок у сільськогосподарське виробництво*	**57 %**	**43 %**
Масштаб узагальнення	Суцільно	Вибірково **(вибірка – 0,6 % генеральної сукупності**)**
Інформаційна база для узагальнення	Дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Вибіркові статистичні обстеження Анкетні опитування
Рівень достовірності	Об'єктивно	Суб'єктивно
Наявність фінансово-економічної інформації	+	–

** Частка у обсягах виробництва сільськогосподарської продукції у 2016 р.*
*** За даними статистичного щорічника.*
Джерело: побудовано автором. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

Таким чином, маємо *57 % інформації щодо виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами* (дані про витрати, дохід, прибутковість та ін.) та *43 % інформації, що стосується домогосподарств* (по останніх фінансова інформація вкрай обмежена, і власне дуже суб'єктивна). Єдиною публічною звітністю, яка складається за даними бухгалтерського обліку, а отже має документальне підтвердження, є фінансова звітність. Проте, обов'язковою вона є лише для юридичних осіб. Господарства населення бухгалтерський облік не ведуть, а отже і не складають фінансову та статистичну звітність. Існуюча по них статистична інформація – це

результати анкетування та вибіркові спостереження, в яких вибірка складає, наприклад у 2016 р. 0,6 % всієї сукупності господарств. Виявлені показники потім статистико-математичними методами поширюється на всі господарства. Немає причин не довіряти статистичній науці, однак фінансово-економічна інформація щодо домогосподарств населення в системі офіційної статистики відсутня. А це 43 % в обсягах сільськогосподарського виробництва.

В цьому контексті варто згадати альтернативні (неофіційні, неформальні) джерела інформації. Останнім часом в тренді оперувати інформацією аналітичних досліджень, проектів, експертних думок тощо. Зокрема, одне з таких досліджень проведене в 2016 році за підтримки Проекту розвитку молочного бізнесу України, що здійснюється за фінансової підтримки канадського уряду. Воно стосується визначення ефективності утримання приватної молочної ферми. Дослідження проведене по 3 категоріях господарств 2-3 / 6-8 / 9-10 доїльних корів у приватних господарствах і містить визначення витрат, собівартості 1 кг. молока, рентабельності, матеріаломісткості виробництва. Аналіз результатів цього грантового дослідження в порівнянні з офіційними даними, що дає бухгалтерський облік сільськогосподарських підприємствам наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Поєднання офіційної та альтернативної інформації в аналізі собівартості молока

Категорія виробників	Виробнича собівартість, грн./л.	В т.ч. без витрат на оплату праці, грн./л.
Домогосподарства, в т.ч. 6-8 корів 9-10 корів *(альтернативна інформація)*	 - -	 2,91 2,61
Передове типове молочне господарство *(управлінський облік, фінансова звітність)*	4,40	3,48
Високотехнологічне (роботизоване) господарство *(управлінський облік, фінансова звітність)*	5,05	4,41

Джерело: побудовано автором за даними Проекту розвитку молочного бізнесу України.

Наведену інформацію можна використовувати для певних оцінок, порівнянь, однак із застереженням щодо її достовірності. Адже, якщо бухгалтерський облік – офіційна інформація і за неї відповідає власник, керівник, бухгалтер, то питання щодо проектів, які фінансуються ззовні, досить суперечливе. Відтак використання зібраної такими проектами інформації має бути обережним.

Отже, природно виникає потреба розширення меж обліку, посилення інформаційності його даних, удосконалення звітності. Над цими проблемами активно працюють вчені ННЦ «Інститут аграрної економіки». Здобутки аграрної академічної школи з бухгалтерського обліку як в прикладному, так і фундаментальному вимірах [2] створюють нові можливості для залучення цієї професії до вирішення соціально-економічних проблем села.

Зокрема, актуальними на часі є:

1) Підвищення інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. На вирішення цього завданням відділом обліку та оподаткування ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблена обліково-фінансова технологія у вигляді методологічних підходів та методичних рекомендацій, що включені у програмний продукт CAPA [4]. Технологія містить розроблену облікову політику, послідовність виявлення, оцінки та відображення у звітності найбільш значущих активів сільськогосподарських підприємств. Такими активами для сільськогосподарських підприємств визначено земельний, біологічний та інтелектуальний капітал. Застосування технології забезпечує зростання капіталізації підприємств, їх інвестиційну привабливість та фінансову безпеку. Розвиток цих досліджень вбачаємо в розробці відповідних інформаційних механізмів підвищення інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільських територій.

2) Посилення інформаційного забезпечення економіки особистих селянських господарств. В цьому плані доцільним є запровадження новітньої системи відомчої аграрної статистики, яка б відповідала європейським стандартам сільськогосподарської статистики. Її розробка, на нашу думку, має базуватись на основі Глобальної стратегії розвитку статистики сільських території ООН і ФАО [8]. В даному напрямку працюють провідні міжнародні організації у сфері статистики сільського господарства: Статистичний відділ Організації Об'єднаних націй, Всесвітній банк, Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Статистична служба Європейського союзу та ін.

Відомча аграрна статистика – це статистика, яка має доповнити офіційну державну статистику актуальними даними з метою використання їх для прогнозування, оцінки можливих наслідків тих чи інших законодавчих ініціатив у сфері аграрної політики держави. Зокрема, для оцінки впливу на ефективність сільського господарства прийнятих змін в оподаткуванні, сільськогосподарському землекористуванні, ціноутворенні на сільськогосподарську продукції. Особливо актуальним є вирішення, завдяки відомчій аграрній статистиці, проблеми інформаційного забезпечення моніторингу аграрного ринку.

Висновки. Існуюча сьогодні система інформаційного забезпечення управління аграрним сектором економіки України характеризується наявністю ряду проблем, пов'язаних з процесом імплементування в законодавство України Директив ЄС та МСФЗ щодо статистичної та фінансової звітності. Виходячи із аналізу діючого законодавства України щодо рівнів організації та запитів звітної інформації, а також практики складання і подання звітності, з'ясовано, що єдиною публічною звітністю, яка складається за даними бухгалтерського обліку, а отже має документальне підтвердження, є фінансова звітність.

Система статистичної інформації характеризується вибірковістю та тотальним скороченням кількості показників; формальним характером підготовки статистичної звітності; застарілими засобами збору та обробки даних. Це призводить до втрати довіри користувачів до цього джерела інформації, використання альтернативних джерел інформації з непідтвердженою достовірністю.

Світовий розвиток статистики сільського господарства має тенденцію переходу до статистики сільських територій, яка поєднує економічний, соціальний та екологічний аспект сільського господарства. В цьому контексті важливою є розробка базових положень відомчої аграрної статистики, в основі яких лежить наближення вітчизняної практики інформаційного забезпечення управління в АПК до передового європейського досвіду. Подальший розвиток цих наукових досліджень сприятиме формуванню власної інформаційної системи аграрного бізнесу і управління аграрним сектором економіки України та її сільськими територіями.

4 Список використаних джерел

1. Глобальная стратегия совершенствования сельскохозяйственной и сельской статистики. URL: http://www.fao.org/docrep/016/am082r/am082r.pdf
2. Жук В. М. Здобутки науково-практичної школи з бухгалтерського обліку в сільському господарстві. *Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*. 2006. Випуск 2(5). С. 141-154.
3. Інструкція з ведення погосподарського обліку в сільських, селищних та міських радах, затвердженій наказом Державної служби статистики України від 11.04.2016 р. № 56. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16
4. Облікове забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки підприємства й аграрної галузі: практичне керівництво / В. М. Жук, Б. В. Мельничук, Ю. С. Бездушна та ін.; За ред. В. М. Жука. К.: ТОВ «Всеукраїнський інститут права і оцінки», 2013. 88 с.
5. Про затвердження типових форм первинної облікової документації для сільських, селищних та міських рад: наказ Державного комітету статистики України від від 11.10.2010 р. № 418. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0418202-10
6. Про затвердження типових форм первинної облікової документації для сільських, селищних та міських рад: наказ Державної служби статистики України від 24.11.2015 р. № 340. URL: «http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0340832-15
7. Программа Всемирной сельскохозяйственной переписи. URL: http://www.fao.org/world-census-agriculture/wcarounds/wca2000/ru/
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations, The World Bank and The United Nations Statistical Commission. Action Plan of the Global Strategy to Improve Agricultural and Rural Statistics: For Food Security, Sustainable Agriculture and Rural Development. FAO: April 2013. p. 100.

4 References

1. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. (2010). Global Strategy to Improve Agricultural and Rural Statistics. Retrieved from http://www.fao.org/docrep/016/am082r/am082r.pdf
2. Zhuk, V. M. (2006). Zdobutky naukovo-praktychnoi shkoly z bukhhalterskoho obliku v silskomu hospodarstvi [Achievements of the scientific and practical school of accounting in agriculture]. *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz*, (2(5)), 141-154.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2016). Instruktsii z vedennia pohospodarskoho obliku v silskykh, selyshchnykh ta miskykh radakh [Instruction on conducting business accounting in rural, town and city councils]. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16
4. Zhuk, V. M., Melnychuk, B. V., Bezdushna, Yu. S. at al. (2013). Oblikove zabezpechennia investytsiinoi pryvablyvosti ta bezpeky pidpryiemstva y ahrarnoi haluzi: praktychne kerivnytstvo [Accounting support of investment attractiveness and safety of enterprise and agrarian sector]. Kyiv: TOV «Vseukrainskyi instytut prava i otsinky».
5. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. (2010). Pro zatverdzhennia typovykh form pervynnoi oblikovoi dokumentatsii dlia silskykh, selyshchnykh ta miskykh rad [On approval of typical forms of primary accounting documents for village, settlement and city councils]. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0418202-10
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2015). Pro zatverdzhennia typovykh form pervynnoi oblikovoi dokumentatsii dlia silskykh, selyshchnykh ta miskykh rad [On approval of typical forms of primary accounting documents for village, settlement and city councils]. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0340832-15
7. World Programme for the Census of Agriculture 2000. Retrieved from http://www.fao.org/world-census-agriculture/wcarounds/wca2000/ru/
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations, The World Bank and The United Nations Statistical Commission. (April 2013). Action Plan of the Global Strategy to Improve Agricultural and Rural Statistics: For Food Security, Sustainable Agriculture and Rural Development.